

ԲԱՐԱԿԱՑԱԻ—ԹՈՔԱԽՏԸ

Նորերումն բժշկ. դոքտոր Ա. Բաբայեանը հրատարակեց իւր մի դասաստուութիւնը՝

ԲԱՐԱԿԱՑԱԻ—ԹՈՔԱԽՏԸ տարափոխիկ (դիպլոմ) հիւանդութիւն է։—Նորա տարածման առաջն առնելու միջոցները։—Հրապարակական ընթերցանութիւն Կայսերական Կովկասեան Բժշկական Ընկերութեան 25-ամեայ յօբելեանը տօնելու օրւայ հանգիստաւոր նիստումը 1889 թւի, ապրիլի 12-ին։—Թարգմանեց Աւոն Մելիք-Ալամեան՝ հեղինակի խմբագրութեամբ։ Հրատարակութիւն Կայսերական Կովկասեան Բժշկական Ընկերութեան։

Հրապարակասօսը իւր ճառի առարկայ է ընտրել թոքախտի տարափոխիկ լինելու խնդիրը, որը այժմ յուզում է ոչ միայն գիտնականներին, այլ և քաղաքակիրթ ազգերի վարչութիւններին, որոնք զանազան կարգադրութիւններ են անում բարակացաւի տարածման առաջն առնելու համար։

Ճառասօսը շատ տեղերում կրկնութիւններ է անում. միջանկեալ պատմութիւնները մթնացնում են գլխաւոր խնդիրը. նոյնպէս աւելորդ է, մեր կարծիքով, կուրօրտների կամ բարակացաւի բժշկ. ւելու մասին խօսելը, որով նա շեղում է իւր գլխաւոր առարկայից։ Ժողովրդեան համար գրողը միշտ պէտք է խոյս տայ աւելորդաբանութիւնից. կարգաւու չ'ընտելացած մարդը երկարաբանութիւն չի սիրում, նրան հարկաւոր են պարզ, ազդու և կարճաւոյ գրեւծներ։ Ձընայելով այդ պակասութիւններին, ճառասօսը իւր ընտրած խնդրի վերաբերութեամբ գիտութեան վերջին խօսքը լիովին ամփոփել է իւր ճառի մէջ՝ որի գլխաւոր պարունակութիւնը հետեւեալն է.

Հիմնւելով Բոբերտ Կօխի գիտնական հետազոտութիւնների վե-

րաց, բարակացաւի պատճառը համարում է բացիլները, որոնք գործնւում են հիւանդների խորխի մէջ: Աչքի առաջ ունենալով Կօրնէի և Բիւնների վերջին ժամանակաց զիտնական զիտողութիւնները՝ ապացուցած է համարում, որ հիւանդութիւնը տարածւում է շորացած խորխի միջոցով, որը փոշիանալով և իւր մէջ պարունակելով բիւրաւոր բացիլներ, մտնում է ուրիշների թոքերի մէջ և վարակում է նոցա:

Նրկրորդ աղբիւրը հիւանդութեան տարածելու ընդունում է կերակուրը, այն է՝ թոքախտով հիւանդ կենդանիների միսը և գոհարացաւով հիւանդ կովի կաթը, որովհետև կովերի գոհարացաւը համապատասխանում է մարդկային թոքախտին:

Հիւանդութիւնը ուղղակի կարող է հիւանդից անցնել նորա շրջակայքում գտնւած առողջների վերայ, կամ կարող է բնակարանի միջոցով տարածւել, երբ առողջը հիւանդից յետոյ բնակւում է նորա սենեակում, կամ կարող է տարածւել իրեղէնների միջոցով հագուստի, ականջի օղերի և այլն:

Ճառախօսը մէջ բերելով այն փաստը, որ հիւանդութիւնը տարափոխւելուց յետոյ, մի քանի ամիսներից, մինչև անգամ տարիներից յետոյ է երևան գալիս, ուստի և ժողովուրդը կարծում է, որ թոքախտը տարափոխիկ չէ: Միայն Նմերեթիացում (և մենք կ'աւելացնենք՝ Նոալիացում) բարակացաւը տարափոխիկ է համարւում:

Բարակացաւի ժառանգականութիւնը ընդունւում է այն մտքով, որ մարդս ժառանգում է միայն տրամադրութիւնը և, յաջող պայմանների մէջ, հիւանդութիւնը կարող է գոյութիւն ստանալ: Հետաքրքիր է իմանալ, արդեօք նորածինների թոքախտը վեց շաբաթուայ հասակում կամ ոսկրների տուբերկուլօզը երեք շաբաթուայ հասակում ժառանգական է համարում ճառախօսը, թէ ստացական:

Բարակացաւի տարածման առաջն առնելու համար՝ մատնացոյց է անում, որ հիւանդի խորին է վտանգաւոր. երբ նա ցամաքում է, դաւնում է փոշի, բարձրանալով սենեակի օդի մէջ, նստում է յատակի, կահկարասիքի և ուրիշ բաների վերայ և ապամտնում է շրջապատողների թոքերի մէջ: Ուստի նա առաջարկում է, որ այն տներում, ուր թոքախտով հիւանդներ կան, ամեն առաւօտ յատակը մաքրեն թաց շորով և որ այդպիսի սենեակներից սրբած բոլոր

կեղտոն և փոշին ամենեւին չը թափւին զաւելթների մէջ կամ փողոցը, այլ ուղղակի այրւեն: Ոչ մէկ դէպքում բարակացաւով—[Թոքախտով հիւանդները չը պէտք է թքեն յատակի վերայ, թաշկինակների մէջ կամ գորգերի վերայ (մենք կ'աւելացնենք՝ և պատերի վերայ), այլ միայն հասարակ ջուր ածած աժանազին լայն հողէ ամանների մէջ: Օրը մի քանի անգամ պէտք է այլ ամանները դատարկեն կոյուղիների կամ արտաքնոցների անցքերի մէջ, ուր [Թոքախտային բացիւնները անշուշտ կ'ոնչանան և ապա նորից ջուր ածել և դնել հիւանդների մօտ և նրանց սենեակի զանազան մասերում:

Հիւանդների սպիտակեղէնը (լուսկը) առանձին ժողովել, մանաւանդ թաշկինակները, որոնք չը պէտք է [Թողնել զրպանում մինչև խորխի չորանալը, հարկաւոր է առանձին լանալ և հիւանդի բոլոր լացքը գոնէ երկու ժամ եփ տալ ջրի մէջ:

Նստ մըսասկար և վտանգաւոր սովորութիւն է [Թոքախտով կամ այլ վարակիչ հիւանդութիւնով մեռածների շորերը խեղճերին ընծայելը. աւելի լաւ է, մեր կարծիքով, այրել նոցա, իսկ եթէ ո'չ, ինչպէս ճառախօսը առաջարկում է, հարկաւոր է երկար ժամանակ եփ տալ ջրի մէջ և ապա գործ ածել:

Ուր հիւանդը ապրել է կամ մեռել է, այն սենեակի յատակը, առաստաղը և պատերը, նոյնպէս և մեծածաւալ իրեղէնները պէտք է սպիտակ կամ սև հացի միջուկի մեծ մեծ կտորներով սրբել և ապա մաքուր ջրով լանալ, կամ, եթէ հնար կայ, սրսկել 50/0 կարբօլի [Թթւով:

Կերակուրների մասին ճառախօսը խորհուրդ է տալիս, որ կովի կաթը առաջ եփ տան և ապա գործ ածեն, նմանապէս կովի, հաւի և խոզի միսը կիսաեփ կամ հում խորոված գործ չը դնեն:

Սոքա են այն գլխաւոր կանոնները, որոնք ճառախօսը առաջարկում է հասարակութեանը [Թոքախտի տարածման դէմ մաքառելու համար:

Ի դէպ ենք համարում այստեղ մէջ բերել հետեւեալը. նախ, որ Բերլինի ոստիկանապետը նորերումն հրաման ուղարկեց խելագարների համար հիմնւած մասնաւոր հաստատութիւններին հետեւեալ կանոնները գործադրելու, որոնք հիմնւած են դօքտօր Գէորգ Կօրնէի

հետազոտութիւնների վերայ և որոնց նպատակն է բարակացաւի տարածման առաջն առնելը:

1. Բարակացաւով հիւանդներին միւս հիւանդներից բաժանել և առանձին ղեկեղել:

2. Խստիւ հսկել, որ նոքա իրանց խորխը թքեն մի անօթի մէջ, որի յատակը սակաւ ջրով ծածկած է: Այդ անօթները օրը զոնէ մի անգամ հարկաւոր է եռացող ջրով մաքրել, բոլոր պարունակութիւնը արտաքնոց ածել: Յատակի, պատերի և նստարանների ապականութիւնները որչափ կարելի է շուտով եռացող ջրով կամ այլ ճանապարհով մաքրել. ապականած անկողնի կամ այլ լւացքը հեռացնել և եփ տալ:

3. Անկողնակալների, վերմակների և այլ գործածական իրեղէնների հետ, որոնք գործ են ածել բարակացաւոտները, վարել ըստ կանոնի ոստիկանական հրամանի փետրւարի 7-ից, 1887 ամի:

4. Նոյնպէս մաքրել, այդ կանոնին համեմատ, այն սենեակները, ուր բարակացաւոտները պառկած են եղել:

Երկրորդ՝ ֆրանսիական հանրապետութեան նախագահը յուլիսի 28-ին, 1888 ամի, իւր դեկրետով հրամայեց՝ տաւարի և խոզերի թոքախտը տարափոխիկ հիւանդութեան շարքում համարել և հետեւեալ կանոնները գործադրել. —

1. Եթէ տաւարը բարակացաւով հիւանդ գտնւի, պրեֆեկտի (պահապանի) հրամանով, կենդանիները բժշկի հսկողութեանը ենթարկւին:

2. Իւրաքանչիւր բարակացաւոտ կենդանին պէտք է միւսներից բաժանւի ու փակւի և միայն մորթելու կամ ոչնչացնելու նըպատակով հեռացւի: Կենդանիներին մորթել հարկաւոր է բժշկի հսկողութեան ներքոյ. բժիշկը պէտք է կենդանու մարմինը հետազօտի, և հինգ օրւայ ընթացքում պրեֆեկտին ղեկուցում ուղարկի:

3. Բարակացաւով հիւանդ կենդանու միւսը գործածելը արգելւում է այս դէպքերում:

ա. Եթէ հիւանդութիւնը ընդհանրացած է, այն է եթէ հիւանդութիւնը միմիայն փորոտիների և նոցա աւշեայ անօթների վերայ չէ գտնուում:

բ. Եթէ հիւանդութիւնը, թէև սահմանափակւած է, բայց

փորոտիքի մեծ մասը վարակել է կամ տարածւել է կրծքի վերայ կամ փորի մէջ:

Գործածութեան համար արգելած միսը և տուբերկուղական փորոտիները չը պէտք է կենդանիների համար իբրև կերակուր գործածել, այլ հարկաւոր է ոչնչացնել:

գ. Կաշին պէտք է առաջ անմիջապէս անել, ըստ կանոնի, և ապա գործածել:

դ. Թոքախտով հիւանդ կովերի կաթը ծախելը արգելւած է. սակայն այդ կաթը, նոյն իսկ տեղում եփ տալուց յետոյ, կարելի է գործածել կենդանիներին կերակրելու համար:

Բժշկ. դօքտօր Գ. ԳԱՍՊ. ՏԵՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑ (ՂԱԼԱՐԵԳԻ):

ՆՈՐ ՍՏԱՑԻԱԾ ԳՐԲՆՐ

1) ՊՈՒՇԵԱՆՑ ՊԵՐՃ.—ՑԵՑԵՐ, Վէպ. Արտատպած «Մուրճ» ամսագրից, Թիֆլիս, տպար. Ռօտինեանցի, 1889 թ., Գիճն է 1 բուրլի:

2) ԿՈՅԼԱԻ ՀԱՅՐ. Վիեննայի Մխիթարեան Ուխտից.—ԲԱՌԳԻՐԳ ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ.—ՀԱՅԵՐԷՆ. Վիեննա, 1889 թ., տպ. Մխիթարեան Ուխտի:

3) ԱՇԸԳ ՋԻԻԱՆ.—ՔԵԱՐԱՄԻ և ԱՍԼԻԻ ՀԷՔԻԱԹԸ հանդերձ երգերով. Փոխադրութիւն տաճկերէնից, Հրատարակութիւն Գ. Սանդեանցի, Ալեքսանդրօպօլ, տպար. Սանդեանցի, գրաշար Բոյեաճեանց, 1888 թ.:

4) ԽԱՐԱԶԵԱՆՑ ԳԷՈՐԳ. ՕՃՆԵԳԻ.—ՆԺԴԵՀԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ. Ոտանաւորներ և երգեր. Գիրք Ա., Թիֆլիս, տպ. Վարդանեանցի:

5) ԲԱՐՍՈՒԴԱՐԵԱՆՑ ԳԷՈՐԳ.—ԲԱՐԵՊԱՇՏ ՄԱՐԴԻԿ. Առակ չափահասների համար. Թիֆլիս, տպ. Մարտիրոսեանցի. 1889 թ.: